

TIMBRO-RAPPORT 1/98

Förlamande om företagande

– en kritisk granskning av färsk ESO-rapport

summerat

– Vår slutsats är att förväntningarna på vad egenföretagare kan åstadkomma i form av tillväxt och sysselsättning är orealistiska i ljuset av den internationella forskningen.

Det säger nationalekonomerna

Thomas Lindh och **Henry Ohlsson** vid Uppsala universitet som nyligen publicerat sin rapport *Egenföretagande och manna från himlen*.

Det är ESO (Expertgruppen för studier i offentlig ekonomi) inom finansdepartementet som beställt rapporten. Och redan i förordet konstaterar ESO:s ordförande **Anna Hedborg** att "slutsatsen som kan dras är att stöd som syftar till att öka

egenföretagarnas inkomster är kostsamma och har endast mycket små effekter på nyrekryteringen".

Författarna tror med andra ord inte att egenföretagare bryr sig särskilt mycket om att tjäna pengar. De tror foljdriktigt inte heller att lägre skatter ger fler företag. I stället tror de på en idé för omfördelning i bingolottostil.

Man får hoppas att politikerna inte tror på Lindh och Ohlsson.

På en punkt är författarna trovärdiga. De skriver i sammanfattningen att deras perspektiv är så snävt att det "inte kan utgöra tillräcklig grund för en ekonomisk politik gällande egenföretagande". En slutsats väl värd att lyssna till.

rapportförfattaren

BENGT LUDVIGSSON studerar företagsekonomi och nationalekonomi vid högskolan i Karlstad.

För ytterligare information kontakta Bengt Ludvigsson på telefon 0708-15 85 73.

Farväl till de ekonomiska incitamenten?

Den slutsats som ligger till grund för det mesta i rapporten är att beslutet att starta eget till största delen avgörs av psykologiska och sociala faktorer. Ekonomiska faktorer sägs vara av underordnad betydelse.

Författarna motiverar detta med att egenföretagare i allmänhet uppvisar en särskild typ av personlighet och att medianinkomsten för egenföretagare är lägre än för anställda med motsvarande bakgrund och egenskaper.

Medelinkomsten är däremot högre för egenföretagare än för anställda, vilket förklaras med att företagarnas inkomsterna är mer spridda. Några tjänar mycket bra, men de flesta har inte högre inkomst än anställda.

Författarna slår därefter fast att människor agerar nyttomaximerande, genom att förväntade utfall av olika val ställs mot varandra. Individerna väljer egenföretagande framför löneanställning, om hans totala upplevda nytta blir högre.

Det är inte särskilt revolutionerande att, som författarna gör, hävda att människor i så gott som alla situationer väger in en rad faktorer. Naturligtvis spelar familjebakgrund, självförverkligande och personlighet stor roll för hur människor väljer. Sannolikt är dessa faktorer särskilt framträdande hos egenföretagare. Det innebär emellertid inte att ekonomiska incitament skulle sakna betydelse.

Det intressanta kan omöjligt vara att konstatera att sociala och psykologiska faktorer påverkar människors val. Det är gammal kunskap. Det intressanta i undersökningar av människors drivkrafter är rimligen förhållandet mellan de olika variablerna.

Författarna vill få oss att tro att ekonomiska incitament spelar liten roll för människors beslut om att driva företag. Eftersom inkomtskillnaderna mellan egenföretagare och löneanställda med samma bakgrund och kunskap i allmänhet är relativt marginella, drar författarna slutsat-

sen att psykologiska och sociala faktorer är avsevärt mer betydelsefulla än de ekonomiska utvecklingsmöjligheterna.

Författarna lyfter, som stöd för sin tes, fram ett antal empiriska, nationalekonomiska studier. Flera av studierna fokuserar på egenföretagares personlighet. En egenföretagare är oftare övertygad om att han eller hon har förmåga att styra sitt liv och är mindre rädd för att ta risker. De har ofta nära släktingar som är egenföretagare. De hör ofta till etniska grupper som är mindre väl integrerade i det svenska samhället.

Allt detta är rimligt. Felet som Lindh och Ohlsson gör är att de, i sin iver att lyfta fram subkulturella fenomen och bilden av egenföretagaren som en viss människotyp, helt enkelt utesluter de ekonomiska incitamenten. Det konstateras, flera gånger, att dessa spelar en undanskymd roll, men det presenteras endast ett skäl till varför så skulle vara fallet.

”

Eftersom inkomtskillnaderna mellan egenföretagare och anställda är små kan det inte vara därför man väljer att starta företag, heter det. Analysen tar slut där den borde ta sin början.

Argumentet är att eftersom inkomtskillnaderna mellan egenföretagare och anställda är små, kan det inte vara därför människor väljer att starta och driva företag. Analysen tar slut, där den borde ta sin början.

Egentligen är det inte särskilt anmärkningsvärt att tillfrågade egenföretagare betonar andra än ekonomiska mått som anledningar att driva sina företag. Det är i Sverige inte accepterat att stå upp och säga att man agerar på ett visst sätt uteslutande för att tjäna så mycket pengar som

möjligt. Det anses finare att säga att man traditionsenligt håller liv i det gamla familjeföretaget eller driver företag för att ge människor i den lokala bygden jobb. Man bör ha den svenska politiska korrektheten i bak huvudet när man analyserar svaren på dylika frågor.

Det kan emellertid finnas en avsevärt allvarligare förklaring till varför de svenska egenföretagarna tycks intressera sig så lite för lönsamhet, vilken inte alls berörs i rapporten. Tänk om det är så att de som är verkligt intresserade av att tjäna pengar, som följd av en företagarfientlig politik inte bryr sig om att starta företag eller redan avvecklat sina affärer. Förekomsten av en sådan effekt är naturligtvis mycket allvarlig, eftersom det innebär att många av dem som skulle ha blivit de bästa egenföretagarna ägnar sig åt annat och därmed inte kommer till sin fulla rätt.

Om de bästa idéerna trängts undan, finns det all anledning att känna oro över dagens situation och att förespråka förändringar i den rådande företagspolitiken.

Ytterligare en oroande aspekt av fenomenet med företagare som inte är intresserade av lönsamhet är att konsumenterna riskerar att hamna i skymundan. Lönsamhet uppnås genom att företag erbjuder produkter som människor är beredda att betala för. Att vara intresserad av lönsamhet är att vara intresserad av att tillfredsställa kundens behov. Inte vill vi väl ha företagare som bryr sig mer om att upprätthålla familjens traditioner än att värna lönsamheten, dvs agera i kundens intresse?

Småföretag ineffektiva?

Författarna gör en stor poäng av att förekomsten av fler egenföretagare inte alltid är att föredra. Som argument anförs att mindre utvecklade länder ofta har en högre andel egenföretagare. Det påpekas att en stor del av befolkningen i sådana länder fortfarande är verksam i småskalig och ineffektiv produktion.

Att Turkiet har större andel egenföretag än Sverige är emellertid ett ointressant argument. Bara för att länder, som under efterkrigstiden

uppvisat låg tillväxttakt, har många egenföretag innebär det på inget sätt att det skulle vara dåligt med fler egenföretag i ett land med omkring 13 procents arbetslöshet.

Det finns i vår tid flera skäl till varför det just nu kan vara logiskt med fler egenföretag i Sverige. Detta alldeles oavsett om man anser att ett ökat egenföretagande är någonting bra eller inte.

Västvärldens ekonomier är stadda i förändring. Kännetecknande för omvandlingen är bl a den ökade mångfalden i produktutbudet. Dagens unga människor väljer många olika lösningar i det mesta de gör.

Enfrågeorganisationer attraherar mer än de traditionella politiska partierna. Konsumtionsvalen är heterogena och byter ofta riktning. Arbetets villkor går från homogenitet och massproduktion till pluralism och ökad valfrihet. Fler och fler ges möjlighet att arbeta helt eller delvis i hemmet på de tider som passar dem själva.

Ny teknik har öppnat och kommer att öppna mängder av nya möjligheter för den enskilde att driva egenföretag och åta sig flera olika arbeten från olika uppdragsgivare. Utvecklingen från industrisamhälle till informationsamhälle talar i sig själv för ett ökat egenföretagande.

Omfördelning – ta en lott!

Inkomst- och förmögenhetsutjämnningen i Sverige är västvärldens mest långtgående. Trots det anser rapportförfattarna att resursfördelningen i Sverige är mycket ojämn. Jämfört med vad, kan man fråga sig?

Författarna vill driva resursomfördelningen ännu längre än vad som i dag är fallet, vilket klargörs genom rapportens andra huvudpoäng. Författarna menar, med det tidigare redovisade förnekandet av ekonomiska incitaments betydelse, att det inte tjänar någonting till att höja den allmänna inkomstnivån för egenföretagare. Sådana åtgärder, menar de, skulle endast göra de existerande företagarna rikare och inte innebära tillväxt av nya företag. I stället anser de att det verkliga "ekonomiska" problemet för egenföretagare är anskaf-

fandet av startkapital.

Många människor som skulle vilja driva företag, men som inte kan finansiera det med egna medel, har inte möjlighet att låna upp eget kapital eller attrahera riskkapital i behövlig utsträckning. Ofta krävs någon form av säkerhet eller pant. Det bakomliggande problemet är svårigheten för finansärer att förutspå framtiden. Ett inte helt okänt dilemma i varje verksamhet med vinstsyfte.

”

Det är i Sverige inte accepterat att stå upp och säga att man agerar på ett visst sätt för att tjäna pengar.

Det informationsproblem som författarna ondgör sig över kommer att existera i någon utsträckning så länge perfekta bedömningar av framtiden inte kan göras. Lindh och Ohlsson tror att det finns massor med människor som skulle vilja driva företag, men som inte får chansen därför att de inte är tillräckligt rika eller inte har lyckats övertyga något kreditinstitut om sin affärsidéns förträfflighet.

Tesen som förs fram är att det bland människor utan tillräckligt med egna pengar finns lika många som skulle kunna driva bra företag som i gruppen med människor med tillräckligt mycket pengar. Därför bör även de ges bättre möjligheter att skaffa fram kapital. Om det är så att det finns många som p g a brist på kapital inte kan starta framgångsrika företag, kan det finnas anledning att underlätta för dessa människor att göra det.

Författarnas lösning är ett utökat statligt åtagande. Formerna är oklara, men skulle kunna röra sig om försäkring och värdering av risker. Det som beskrivs finns i stort sett redan under namnet NUTEK. Man bortser också från att många av dem som inte har egna medel, men som har bra idéer kan låna pengar eller hitta en finansär som är villig att skjuta till riskkapital.

Författarna vill, om något, ha mer av gamla lösningar och då gärna sådana där staten är ansvarig.

Ett av de stora problemen rörande riskkapitalförsörjning i Sverige är de ogynnsamma förhållanden som möter riskkapitalbolagen. I rapporten utgår man från att entreprenören och den som rekviderar kapital är samma person. Så behöver det inte vara.

Med gynnsammare skatteregler skulle särskilda bolag, som endast ägnade sig åt riskkapitalförsörjning, kunna blomstra. En sådan åtgärd skulle inte bara innebära fler egenföretag. Dessutom skulle fler entreprenörer med full kraft kunna ägna sig åt det de gör bäst: att vara entreprenörer.

Trots att Lindh och Ohlsson är skeptiska mot åtgärder i syfte att öka egenföretagandet, förespråkar de att resurser skall tilldelas dem som inte på annat sätt kan rekquirera medel för att starta företag.

Konceptet är, åtminstone hypotetiskt, slumpvis utdelade klumpsummor till vissa av landets medborgare. Motiveringen är att människor som erhåller arv eller vinner på lotterier tenderar att starta egna företag i avsevärt större utsträckning än vad Medelvensson gör. Därför skulle fler företag startas om fler personer erhöi vad författarna kallar "manna från himlen".

Det är inte direkt överraskande att människor med mer pengar oftare än de med lite pengar väljer att starta företag. Sannolikt åker de också oftare på utlandssemester. Att starta företag kan många gånger vara det samma som att förverkliga en dröm. Människor med mer pengar försöker fullt naturligt oftare än de med mindre pengar förverkliga sina livsmål.

De bästa idéerna brukar, i den mån de inte krossas av statliga pålagor och regleringar, nå marknaden. Om en idé är tillräckligt bra, finns det nästan alltid finansärer. Vad författarna förespråkar är mer slumpmässigt företagande, som snarare har sin grund i att det är roligt, snarare än lönsamt, att driva företag.

Visst kan det låta trevligt att fler kan bli rikare och satsa på en karriär som egenföretagare. Någon skall

dock betala det roliga. Inte med ett ord nämner författarna varifrån "lotterivinsterna" skall tas. Om inte andra skattefinansierade verksamheter skall få stryka på foten, återstår endast högre skatteuttåg som lösning. Vad får det för inverkan på egenföretagandet?

Lindh och Ohlsson ser även problem med ökad omfördelning. Det är inte själva selektionen av vilka som skall få mer pengar som är svår. Förvisso medger de att den enskilde nog själv måste skjuta till viss del av startkapitalet för att signalera att intresse finns, men de lutar i övrigt helt på att staten kan finna lämpliga former för transfereringarna.

Problemet är i stället att omfördelningen kan komma att strida mot andra fördelningpolitiska målsättningar, eftersom en sådan politik med nödvändighet måste inriktas på personer i en relativt gynnsam ekonomisk situation. Det är nämligen de som har tillgång till visst startkapital som i tillräcklig omfattning är intresserade av att driva företag. Man varnar för ökad ojämlikhet i förmögenhetsfördelningen.

Vem äger din inkomst?

Lindh och Ohlsson bemödar sig inte i rapporten att skilja mellan skattesänkningar och subventioner. Alla åtgärder som gynnar en viss grupp är "stöd" från staten. Högskattesamhället är den naturliga utgångspunkten, från vilken förändringar i alla riktningar betraktas som avsteg. Den som jämsätter sänkta skatter med "stöd" till företagen har sin uppfattning klar.

Den logiska konsekvensen blir att allt under 100 procent av BNP som staten inte tar in som skatt är att betrakta som eftergifter för medborgarna. Det är med ett sådant synsätt inte den enskilde som betalar till det offentliga för att få vissa uppgifter

”

Det är med ett sådant synsätt inte den enskilde som betalar till det offentliga för att få vissa uppgifter utförda, utan staten som äger alla resurser och delar med sig till den enskilde.

utförda, utan staten som, där den vill, delar med sig av sina medel till den enskilde.

Med en sådan utgångspunkt är det egentligen inte särskilt förvånande att författarna ideligen väjer för frågeställningar kring skatternas påverkan på egenföretagandet. Att skattefrågan knappt är föremål för någon analys motiveras främst med att negativa beskattningseffekter inte kan utvärderas utan att hänsyn tas till hur användningen av skattemedel påverkar egenföretagandet. Argumentet är svagt. Visst kan man undersöka skattepåverkan utan att veta vart varje inhävd skattekrona går. För att slippa försöka förklara varför inte högskattesamhället skadar företagsamheten duckar man helt för frågan, med motiveringen att den ligger utanför ramen för rapporten.

Den enda skattepåverkan som berörs i rapporten är att höga marginalsatser för privatpersoner tycks höja graden av egenföretagande. En tröst i sammanhanget kan kanske vara att författarna i alla fall inte föreslår höjda marginalsatser.

Slutord

När författarna i den sammanfattande slutsatsen skriver att de över huvud taget inte funnit stöd för politisk intervention i egenföretagandets förhållanden, avses att förändringar av dagens företagsvillkor inte är befogade. Rapporten är mer inriktad på att redovisa aktuell litteratur än att genomföra en relevant analys. Makroförhållanden tas för givna, trots att skatter och regleringar utgör en stor del av egenföretagarens vardag. På flera ställen, som i diskussionen rörande statligt riskförsäkringsåtagande, presenteras för- och nackdelar. Men mycket sällan sätter författarna ned foten. Måhända är det bara symptom på en nästan obefintlig förändringsvilja.

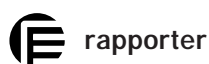
Författarna skriver i sammanfattningen att "det relativt snäva perspektiv som vi använder för att få en hanterlig översikt av forskningslitteraturen inom ett visst område inte kan utgöra tillräcklig grund för en ekonomisk politik gällande egenföretagande".

Om politiker skall ta till sig något i rapporten är det just detta. En rapport om egenföretagandets villkor, som vägrar att behandla så centrala delar av företagarens vardag som skatter och regelverk, bör inte användas som underlag för någonting. ■

Timbro har till uppgift att fördjupa diskussionen om det fria samhället och marknadsekonomin.

Timbro grundades 1978 och ägs av stiftelsen Näringslivets Fond.

FOLKETS RÄTT ATT KÖRA BIL
Magnus Nilsson klär av elitens motiv till sin bilfientlighet (nr 16/97).

VAD LÄR LÄROMEDLEN?
Anders Hall visar att skolböckerna är vinklade och föräldrade (15/97).

FRIVILLIGT ARBETE BARA KOMPLEMENT?
Mikael Anjou kartlägger frivilligorganisationernas syn på sig själva (nr 14/97).

BUDGETSANERINGEN
Niclas Berggren granskar statsfinansernas utveckling de senaste åren (nr 13/97).

RÄDSLAN FÖR GLOBALISERINGEN
Kurt Wickman analyserar aktuell globaliseringskritisk litteratur (nr 12/97).

För innehållet i denna rapport svarar författaren. Rätt att citera har den som uppger källan.

Redaktör: Dick Erixon. För ytterligare upplysningar: Timbro, Box 5234, 102 45 Stockholm, tel 08-670 35 00, fax 08-662 56 80 e-post: info@timbro.se. Alla rapporter finns i fulltext och med sökfunktion på www.timbro.se.